

JAHON TARIXI FANINI O'QITISHDA INTER FAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Samarqand Davlat pedagogika instituti

assistenti Xasanov M.G.

medievist2021@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-3135-4069>

Annotatsiya.

Mazkur maqola Krossvord metodi va "Assesment" texnologiyasi, shuningdek metodlarning maqsadlari va Jahon tarixi fanini o'qitishdagi ahamiyati haqida.

Kalit so'zlar: Jahon tarix fani, Krossvord, Assesment, ta'lim, texnologiya maqsadlari, test, simptom, muammoli vaziyat, amaliy ko'nikma.

Metod: ma'lumotlarni tahlil qilish

Аннотация

В статье рассматриваются метод кроссворда и технология оценивания, а также цели использования этих методов и их значение в преподавании всемирной истории.

Ключевые слова: всемирная история, кроссворд, оценивание, образование, цели технологии, тест, признак, проблемная ситуация, практический навык.

Метод: анализ данных.

Resume.

This article discusses the crossword method and assessment technology, as well as the objectives of these methods and their significance in teaching World History.

Keywords: World History, crossword, assessment, education, technology objectives, test, symptom, problem situation, practical skill.

Method: data analysis

Hozirgi vaqtda o'quvchilarning dunyoqarashini kengaytirish, hamda ularning bilim saviyasi va malakasini oshirish uchun darslarning sifati va samaradorligini kuchaytirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati juda ham kattadir. Ayniqsa, mamlakatimizda ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonlarda bu juda ham muhim. Zero, an'anaviy odatiy darslar zerikarli va samarasizdir. Darslarning nazariy va amaliy turlariga qarab pedagogik texnologiyalar qo'llaniladi. Amaliy darslarda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan, xususan Krossvord metodi va "Assesment" texnologiyasidan foydalanish tavsiya etiladi. Jahon tarix fanini o'qitishda bu pedagogik texnologiyadan foydalanish juda ham qulay va samaralidir.

Krossvord inglizcha so'z bo'lib, "*Krossword*" ya'ni "*so'zlar kesishmasi*" ma'nosini anglatadi. Krossvord - bu berilgan qiymatlarga muvofiq so'zlar bilan to'ldirilgan kataklarning bir-biriga bog'langan qatorlaridan iborat jumboq. Odatda, so'zlarning ma'nolari ushbu rasm ostida tavsifiy ravishda beriladi, avval gorizonta, keyin vertika ko'rinishi kerak bo'lgan so'zlarning ma'nolari.

Krossvordlar, ko'plab o'yinlar singari, qat'iy qoidalar yoki cheklavlarga ega emas, lekin ko'pgina krossvord nashrlari amal qiladigan an'analar mavjud. Odatda, "krossvord qoidalari" haqida gap ketganda, faqat undan chetga chiqishlar ko'rsatiladigan, aytilmagan standart nazarda tutiladi.

Tadqiqotchilar milodiy I-IV asrlarga oid krossvordga o'xshash topilmalarga duch kelishdi. Xususan, Pompeyda olib borilgan qazishmalar paytida olimlar milodiy 79-yilga oid zamonaviy krossvordga juda o'xshash jumboq topildi [1].

Krossvordlar ixtirosining turli xil qarashlari mavjud. Bir qarashga ko'ra, zamonaviy krossvordlarning prototiplari XIX asrda AQShda paydo bo'lgan,

Nyu-Yorkdagi "St. Nicholas" jurnalining 1875-yil sentyabr sonida chop etilgan . Bundan tashqari, krossvord haqidagi zamonaviy g'oyalarga mos keladigan birinchi krossvord jumboq jurnalist tomonidan yaratilgan.

Krossvordlar 1920-yillarning o'rtalarida mashhur bo'lib ketdi. Krossvord jumboq ham shakl, ham mazmun jihatidan rivojlanishda davom etmoqda. Ushbu o'yinning ko'plab variantlari mavjud. Turli mamlakatlarning o'zlarining sevimli versiyalari mavjud, ulardan nafaqat foydali vaqt o'tkazish, balki ta'lim maqsadlarida ham foydalanish mumkin.

Ta'lim jarayonida o'quvchining faqat tayyor bilimlarni egallashi emas, balki mustaqil fikrlashi, ma'lumotlarni tahlil qilishi, o'z bilimini amaliy vaziyatlarda qo'llashi va o'quv jarayonida faol ishtirok etishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli an'anaviy tushuntirish va savol-javob usullari bilan bir qatorda turli interfaol metodlardan foydalanish zarurati ortib bormoqda.

Jahon tarixi fani o'zining mazmuni jihatidan katta hajmdagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. O'quvchi tarixiy shaxslar, davlatlar, sanalar, joy nomlari, siyosiy voqealar, urushlar, sulolalar va tarixiy tushunchalarni o'zlashtirishi kerak. Bunday ma'lumotlarning ko'pligi ayrim hollarda o'quvchida tarix faniga nisbatan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan krossvorddan foydalanish tarix darslarini faollashtirishning samarali usullaridan biri bo'lishi mumkin.

Krossvord — berilgan savollar yoki izohlar asosida kataklarga tegishli so'zlarni joylashtirishga asoslangan topshiriq turi hisoblanadi. Tarix fanida esa krossvord mazmunini bevosita o'rganilayotgan mavzuga moslashtirish mumkin. Masalan, "Qadimgi Rim" mavzusida Rim, Senat, Konsul, Sezar, Kolizey, legion, forum va imperator kabi tushunchalardan foydalanish mumkin. Bunday topshiriqni bajarish jarayonida o'quvchi mavzuga oid bilimlarini qayta eslaydi va ularni tizimlashtiradi.

Krossvorddan o'tilgan mavzuni takrorlash, yangi mavzuga qiziqish uyg'otish, tarixiy atamalarni mustahkamlash, tarixiy shaxslar haqidagi bilimlarni

tekshirish, xronologik bilimlarni mustahkamlash, mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirish, darsdagi faollikni oshirish hamda xotira va diqqatni faollashtirishda foydalanish mumkin.

Jahon tarix darslarida krossvorddan foydalanish shakllari:

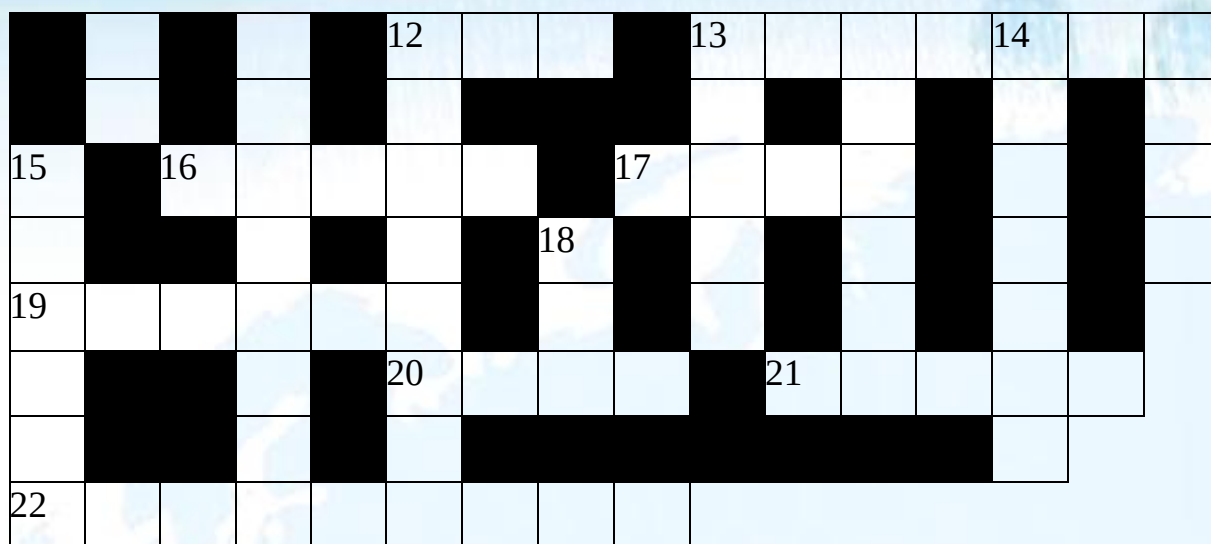
1. O'tilgan mavzuni takrorlash. Dars boshida 5–10 ta savoldan iborat kichik krossvord beriladi.
2. Yangi mavzuni mustahkamlash. Yangi mavzu tushuntirilgandan so'ng mavzuga oid krossvord beriladi.
3. Guruhli ish. Sinfni bir necha guruhga bo'lib, krossvordlar berish mumkin.
4. Musobaqa shakli. Guruhlar o'rtasida vaqt asosida musobaqa tashkil qilish mumkin.
5. Uyga vazifa. O'quvchilarga o'zlari krossvord tuzish topshirig'i berilishi mumkin.

Krossvord samarali bo'lishi uchun savollar o'quvchilarning yoshiga mos bo'lishi, asosiy tarixiy tushunchalar tanlanishi, savollar bir mavzu doirasida mantiqan bog'langan bo'lishi, tarixiy shaxslar va voqealarning nomlari aniq yozilishi, topshiriqni bajarish vaqti ko'rsatilishi va yakunda javoblar muhokama qilinishi lozim. Krossvordni baholashda faqat nechta javob topilgani emas, balki o'quvchining tarixiy tushunchani izohlashi ham hisobga olinishi mumkin[2].

Tarix darslarida Krossvord metodini qo'llashda Sh.Ergashev, B. Xodjayev, (va boshqalar) umumta'lim maktablari "10-sinf Jahon tarixi" fani uchun tayyorlagan darsligidagi "Birinchi jahon urushining kelib chiqishi sabablari va oqibatlari" mavzusiga tuzilgan quyidagi assesmentni misol qilib olishimiz mumkin[3]:

Jahon tarixidan "MALTA" boshqotirmasi.

1	2		3			4		5		6				
										7				8
9						10								
					11									

Savollar:

1)Qaysi siyosiy arbob Parij tinchlik konferensiyasida «Adolatsizlik bilan vujudga kelgan Germaniya imperiyasi o'z hayotini baxtsizlikda tugatdi» degan edi.	10) Sobiq Ittifoq tarkibiga kirgan respublikalardan biri.
2)1918-yilgacha Germaniyaning Afrikadagi mustamlakalaridan biri.	11) Angliya va Shotlandiya davlatlari joylashgan orolning nomi.
3)Poytaxti Amsterdam bo'lgan davlat.	12) Millatlardan biri.
4)Fransiya va Germaniya o'rtasida talash bo'lib kelgan ko'mir va po'lat konlariga boy viloyat	13)Birinchi jahon urushida g'olib bo'lgan davlatlardan biri.
5)Birinchi jahon urushida "Uchlar Ittifoqi"dagi davlatlardan biri. 6) 1917-yilda birinchi jahon urushiga kirgan davlat.	14)Fashizmning vatani.
7) Birinchi jahon urushida "Uchlar Ittifoqi"dagi davlatlardan biri.	15)Birinchi jahon urushi davrida AQShni boshqargan Prezident.
	16)Yevropa kichik davlatlaridan biri.
	17)Afrika davlatlaridan biri.
	18) Braziliyaning eng yirik shahari ... de Jeneyro.
	19)Yevropa davlatlaridan birining poytaxti.
	20)Osiyo davlatlaridan biri.

8)1904-yili Angliya bilan Fransiya o'rtasida shartnoma tuzilib, ular o'rtasidagi tuzilgan ittifoq tarixda qanday nom oldi.	21) Volga, Sena, Zarafshon, Ganga, Dajla bular nimaning nomlari?
9) Dunyo dinlaridan biri.	22)Amerika davlatlaridan biri.

Yana bir qiziqarli interfaol metodlardan biri bu Assesment texnologiyasi. “Assesment” inglizcha “assessment” so‘zidan olingan bo‘lib, “baho”, “baholash” ma’nolarini bildiradi[4].

Assesment metodi o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalari darajasini har tomonlama, xolis baholash imkoniyatini ta’minlovchi topshiriqlar to‘plami hisoblanadi. Bu metod asosan uch maqsadga xizmat qiladi:

- 1) o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini har tomonlama, xolis baholash;
- 2) o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash;
- 3) o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladigan istiqbol reja (maqsadli dastur)ni shakllantirish[5].

Jahon tarixi fanini o‘qitishda o‘quvchilarning o‘tilgan mavzuni o‘zlashtirilganlik darajasini baholash, takrorlash, mustahkamlash uchun qo‘llaniladi.. Bu metoddan ko‘pincha oraliq va yakuniy nazorat o‘tkazishda, hamda uyga vazifa berishda foydalanish maqsadga muvofiq keladi.

Jahon tarixi darslarida “Assesment” texnologiyasini qo‘llashda Sh.Ergashev, B. Xodjayev, (va boshqalar) umumta’lim maktablari “10-sinf Jahon tarixi” fani uchun tayyorlagan darsligidagi “Ikkinchi jahon urushining kelib chiqishi sabablari va oqibatlari” mavzusiga tuzilgan quyidagi assesmentni misol qilib olishimiz mumkin[6]:

Top-shiriq turi	Savollar.	ball
Test	1. Ikkinchi jahon urushi nechanchi yillarda bo'lib o'tgan? A) 1939-1945 y.y; B) 1941–1945 y.y; C)1940-1945 y.y. Javob: A)1939-1945 y.y.	— 0-2
	2. Ikkinchi jahon urushi davrida “Erkin Fransiya” harakatini tuzgan siyosiy arbo kim? A)marshal Peten; B)Eduard Daladye; C)Sharl de Goll. Javob:C)Sharl de Goll	ball
Simp-Tom	Germaniya va Italiya tomonidan 1941-yil 17-aprelda ... davlati,23-aprelda ... davlatini, 1941 yil yozigacha ... ta davlatni zabt etdi. Javob: 1)Yugoslaviya; 2)Gretsiya; 3)12 ta.	— 0-3 ball
Muammoli vaziyat	Ikkinchi jahon urushi tugadi va Sovet davlatida qatag'onlik siyosati boshlandi. Bu ikki tarixiy voqeani bir-biriga bog'lang? Javob: Urush tugagach BMT ta'sis etilib, mustamlaka davlatlarning mustaqillikka erishish imkoniyati kuchaygan edi. Sovet davlati o'z mustamlakalarida bunday holat yuzaga kelmasligi uchun qatag'onlik siyosatini yuritdi.	— 1-5 ball
Amaliy ko'nikma	Doskaga “Ikkinchi jahon urushi.1939-1945 yillarda ureush harakatlari” mavzusida nostandart test tuzing. (Ushbu topshiriqning quyidagicha bajarish mumkin): Muvofiqlikni aniqlang?	— 1-5 ball
	1.Ikkinchi jahon urushida g'olib bo'lgan asosiy davlatlar.	A) AQSh; B)Germaniya; C)Ispaniya; D)Angliya;
	2.Ikkinchi jahon urushida mag'lub bo'lgan davlatlar.	E)Italiya; F)Misr; G)Yaponiya; H)Italiya.
	Javobi: 1. B)C)G)H; 2.A)D)E)F)	

Jami ____ (2-15 ball)

Xo'sh, ko'rib turganingizdek bu texnologiyaning 4 ta topshirig'i bor va bu topshiriqlar xususiyatiga qarab oddiylikdan murakkablikka uzluksiz o'tib boriladi. Assesmentning 1-topshirig'i test bo'lib, unda o'quvchi test javobini bilgan holda yoki tavakkal qilib to'g'ri javobni berishi mumkin. Assesmentning 2-topshirig'i simptom bo'lib, unda o'quvchi testni o'z bilimidan kelib chiqib to'g'ri javob berganligini ko'rsatishi, buning uchun mavzuga doir ma'lum bir ma'lumotda tushib qoldirilgan jumla (misol uchun: tarixiy shaxs ismi sharifi, tarixiy yil, tarixiy joy va hokazo)ni ma'lumotlarga qarab topishi kerak bo'ladi. Test va simptom vazifalarida o'quvchining faqat nazariy bilimi namoyon bo'ladi. O'quvchining dunyoqarashi va mustaqil fikrlay olish qobiliyatini sinash va baholash uchun navbatdagi topshiriqlarga o'tiladi. Assesmentning 3-topshirig'i bu muammoli vaziyat. Bunda o'quvchiga mavzu yuzasidan, shuningdek fan imkoniyatidan yoki soha yo'nalishidan kelib chiqib muammoli vaziyat bo'yicha savol beriladi. o'quvchining javoblariga qarab teran fikrlashi yoki mustaqil fikr yuritishi sustligi o'rganiladi. Muammoli vaziyat savoliga yaxshi javob berish uchun o'quvchining tasavvuri keng bo'lishi kerak. Assesmentning oxirgi topshirig'i bu amaliy ko'nikma. Bunda tabiiyki o'quvchi o'z bilimini amaliyotda qo'lashi kerak bo'ladi. Berilgan topshiriqni bajarilishiga qarab, o'quvchining amaliy bilimlari qay darajada ekanligini kuzatish mumkin.

Jahon tarixi fanini o'qitishda "Assesment"ning qo'llanishidagi ahamiyati shundaki, birinchidan, bu metod o'quvchilarni Tarix darslariga qiziqtiradi, ikkinchidan ushbu metod orqali o'quvchilar o'zlarining tarix bo'yicha bilimi, dunyoqarashi va mustaqil fikrlash qobiliyati qay darajada ekanligini anglaydi va o'z ustida ko'proq ishlashadi. Jahon tarixi fanini o'qitishda krossvorddan foydalanish o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, tarixiy atamalar va tushunchalarni takrorlash, darsdagi faollikni oshirish hamda tarix faniga qiziqishni kuchaytirishga xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. [https://ru.wikipedia.org/wiki/ Кроссворд](https://ru.wikipedia.org/wiki/Кроссворд)
2. Victor Samuel Zirawaga, Adeleye Idowu Olusanya, Tinovimbanashe Maduku. Gaming in Education: Using Games as a Support Tool to Teach History. Journal of Education and Practice ISSN 2222-1735 (Paper) ISSN 2222-288X (Online) Vol.8, No.15, 2017. 59-62 pages.
3. Sh.Ergashev, B. Xodjayev (va boshqalar) “Jahon tarixi”. (10-sinf o‘quvchilari uchun maktab darsligi).T.; Respublikasi ta‘lim markazi. 2022-y. 50-56 betlar
4. <http://shuhratbek.uz/assesment-metodi/>
5. Sh.Muslimov, N.Muslimov “Bo‘lajak kasb ta‘limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligi shakllanganligini baholash metodlari”. Pedagogika. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal. Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti. 2017/4-son. 6-bet.
6. Sh.Ergashev, B. Xodjayev (va boshqalar) “Jahon tarixi”. (10-sinf o‘quvchilari uchun maktab darsligi).T.; Respublikasi ta‘lim markazi. 2022-y. 77-86 betlar